

Kasper Bendix Mikkelsen studie nr.: 49536

Speciale

Socialvidenskab

Vejleder: Rasmus Willig

Anslag: 70.029

Dato: 1.6.18

Specialetitel: Klimakrise og økofilosofi

Abstract

The following thesis is a study of environmental philosophy, especially normative and politically progressive kind of environmental philosophy and theory. The paper starts by talking about the so-called “deep ecology” movement, which is an almost fifty years old environmental discipline, coined by Norwegian philosopher Arne Naess. The study talks about the different normative aspects of deep ecology and this branch of environmentalism tries to help the planet. Next the paper takes a look at ecofeminist theory. Also, here we find normative political ideals, especially about justice. The historically debates between the ecofeminist and the deep ecology movement are taken into account, and I try to take a step further criticizing the deep ecology movement via the theory of ecofeminism. Thirdly we walk into the territory of new materialism, this is a younger environmental discipline than the two others, but still very diverse. I focus on the branches of object oriented ontology and what is known as dark ecology. We find out that the new materialists are willing to take a step further away from the standpoint of anthropocentrism, which all the different ecological thoughts to a different degree agree upon is desired. Finally the paper will criticize the school of new materialism for its non-hierarchical ontology which leaves out the possibilities of political and social struggle. Finally perspectives are drawn towards either cynicism using the trope of the apocalypse or optimism using Ulrich Beck’s metamorphosis.

Indhold

Klimakatastrofe	4
Indledning og problemfelt.....	4
Problemformulering	6
Metode og litteratur	6
Dybdeøkologi.....	8
Økofeminisme	14
Objekt-orienteret ontologi og økokritik	19
Objekter overalt, flad ontologi og manglende kraft.....	25
Apokalypse og muligheder	31
Konklusion	33
Litteratur:.....	34

Klimakatastrofe

Indledning og problemfelt

Vi mennesker er i alvorlige problemer. Det er måske ikke specielt konstruktivt, og kan sikkert komme til at lyde både mørkt og depressivt, når man kaster ord som undergang og apokalypse ind i debatten. Ikke desto mindre kan den igangværende klimakrise betragtes som den største udfordring menneskeheden nogensinde har stået overfor.

Klimaforskere er enige om, at hvis vi vil have en chance for at undgå de værste konsekvenser af den globale opvarmning, så skal CO₂ koncentrationen i atmosfæren falde til under 350 parts per million (ppm). Ifølge NASAs klimaobservatorium i Hawaii er koncentrationen i skrivende stund oppe på 407 ppm, og der er ingen tegn i hverken sol eller måne på, at stigningen ikke vil fortsætte (Internetkilde 1). Metangas er ligesom CO₂ en drivhusgas og udledes primært fra vores fødevarerindustri. De seneste 40 år er det globale kødforbrug øget tre gange og over blot de seneste 10 år, er det ifølge Worldwatch Institute steget med 20 procent (kilde). Heller ikke her er der tegn på et fald. Tværtimod ser det ud til at flere og flere mennesker fra udviklingslande i en nær fremtid vil få råd til samme forbrugsgoder som vi i vesten har været vandt til i mange år (Internetkilde 2), heriblandt masseproduceret kød som det primære komponent til aftensmaden. Klimaforandringerne har allerede skabt lokale katastrofer rundt omkring i verden. Tørke og generelt mere ekstremt vejr tvinger i øjeblikket mennesker rundt omkring i verden på flugt. Nogle forskere har endda spekuleret i om fejlslagen høst og følgende stigende fødevarerpriser har været en afgørende faktor i det arabiske forår i 2011 og hvad der førte til den stadig igangværende syriske borgerkrig (Internetkilde 3). Østater trues af stigende vandmasser, specielt Maldiverne har været i rampelyset og med sit højeste geografiske punkt på kun 2,4 meter over havoverfladen, er hele landet i risiko for helt at forsvinde fra verdenskortet (Internetkilde 4). På trods af spektakulære og internationalt opsigtsvækkende kampagner for klimabevidsthed fra landets side, som eksempelvis regeringsmøder afholdt under vandet, virker det stadig som om det internationale samfund ikke er i stand til at levere andet end sympatitilkendegivelser og tomme løfter. På samme måde som når Filippinernes FN-repræsentant holder en hjerteskræende tale om ofrene for en supertyfon, og desperat bønfaller verdenssamfundet om at tage drastiske CO₂-reducerende tiltag før det er for

sent, bliver delt tusindvis af gange på de sociale medier og opnår millioner af opadpegende tommelfingre. Det bliver sjældent til mere end virtuelle tommelfingre. Situationen er katastrofal, men ikke alvorlig.

Eller hvad? Det ser umiddelbart sort ud og det kan være svært at se nogle fremtidsudsigter, hvor menneskeheden vågner op til dåd. Det er let at blive kyniker i denne verden. Men der sker dog noget. En voksende gruppe mennesker tager økologi og endda veganisme til sig. Det er endda en god forretning. Omsætningen af økologiske varer er i Danmark steget og steget gennem de seneste år og intet tyder på et fald. I oktober 2017 kunne man på forsiden af månedsmagasinet Samvirke, der uddeles af Coop, se en mand iført gasmaske og dertilhørende dragt sammen med overskriften "sprøjtegift er hverdagskost". Ikke mindst hos landmændenes interesseorganisationer blev sindene bragt i kog og i starten lignede det en decideret skandale. Men forbrugerne viste sig at stemme med fødderne og Coops CSR-chef Thomas Roland kunne, nærmest med dollartegn i øjnene, begejstret fortælle Politikens udsendte reporter at salget af økologiske varer var steget med 24 procent i forhold til samme periode sidste år. Tendensen er ikke kun dansk, på verdensplan er salget af økologiske varer i dag næsten seks gange så stort som i 1999 (Internetkilde 5).

Spørgsmålet er måske derfor, om situationen er alvorlig, men endnu ikke katastrofal? Det er endnu muligt at bremse de katastrofale klimaforandringer, der skal bare handles nu. Selvom den for nylig indgåede internationale klimaaftale fra Paris stadig lader en del at ønske, viser den måske, at verdens ledere rent faktisk kan arbejde sammen omkring klimaet. Et nyere historisk eksempel på internationalt samarbejde, der rent faktisk lykkedes, er Montreal protokollen fra 1987. Her introduceredes global kontrol af de såkaldte CFC-gasser. Gasserne, bestående af klor, fluor og kulstof, var årsag til det voksende hul i ozonlaget over Antarktis. Montreal protokollen og senere tilføjelser til denne, lykkedes rent faktisk med helt at bortskaffe brugen af CFC-gasser på globalt plan og protokollen siges derfor ofte at være beviset for at globalt samarbejde i forhold til klimaet rent faktisk godt kan lade sig gøre (Garrard 2008: 166).

Så er der håb for forandring? Hvis der er, hvad er det så der skal til? Hvilke økologiske ideer og tanker kan skabe forandring? Jeg vil i følgende opgave sætte mig for at undersøge det økologiske tankegods om man vil. Gennem udvalgt økologisk litteratur vil jeg gå på opdagelse i nogle af de forskellige

filosofiske retninger, der forsøger at fortolke klimaforandringerne og ikke mindst skabe progressiv forandring på området. Ovenstående leder mig frem til følgende problemformulering:

Problemformulering

Hvorledes forholder økologisk filosofi sig til klimakrisen og kan nyere teoretiske retninger, såsom nymaterialisme og mørk økologi, bidrage til en ny økologisk bevidsthed, der kan hjælpe os til at handle på klimakrisen før det er for sent?

Metode og litteratur

Opgaven er først og fremmest et litteraturstudie af udvalgt økologisk teori. De teoretiske retninger er valgt, fordi de alle er progressive og på hver deres måde aktivt søger at hjælpe med løsninger på klima- og miljøproblematikken. Først og fremmest vil jeg undersøge en af de tidlige økologiske retninger, nemlig dybdeøkologien. Den er valgt fordi denne filosofi har haft stor indflydelse på græsrodsbevægelser overalt i verden, og selvom den efterhånden er 50 år gammel præger den stadig miljødebatten. Greenpeace er en tydelig dybdeøkologisk organisation, store dele af veganer- og dyrevelfærdsbevægelserne er også i høj grad præget af denne filosofi. Dybdeøkologien er også valgt fordi den har et tydeligt normativt standpunkt og ønsker markante forandringer, hvilket jeg ser som absolut nødvendigt og afgørende. Teoretiske retninger, der tror på, at man inkrementalistisk kan reformere samfundet til at klare de økologiske udfordringer, vil ikke få plads i denne opgave.

Efterfølgende vil jeg undersøge den økofeministiske teoriretning. Her er også tale om en klart normativ økologisk filosofi, som kombinerer økologisk retfærdighed, med andre kategorier som klasse, køn og race. Økofeminismen og dybdeøkologien har som sådan en fælles målsætning om at redde planeten, men der har historisk også været talrige debatter mellem de to retninger. Den feministiske retning er særlig interessant i et socialt retfærdighedsperspektiv.

Den tredje økologiske retning er nyere og en smule mere kontroversiel end de første. Her vil jeg se på den nymaterialistiske tilgang til klimadebatten. Selvom den ikke har eksisteret i nær så mange år som de to første retninger, er nymaterialismen allerede en meget bred størrelse og jeg begrænser mig derfor til den objekt-orienterede ontologiske retning og den såkaldte mørke økologi. Nymaterialismen er interessant fordi den på flere områder adskiller sig markant fra de to første tilgange. Dybdeøkologien og økofeminismen har haft mange år til at samle folket på gaden og få presset deres krav igennem, alligevel er det som om der ikke rigtig er sket noget. Spørgsmålet er om der netop er behov for radikalt nye tanker, for at vække den såkaldte "økologiske tanke" hos folk.

Efterfølgende stiller jeg mig alligevel kritisk til specielt den objekt-orienterede nymaterialisme. Ved hjælp af kritikere der ikke kommer fra nogen egentlig miljøbevægelse, men stadig står på et solidt progressivt grundlag, kritiserer jeg nymaterialismen, først gennem en form for socialistiske briller, dernæst ved brug af kritisk teori og til slut lader jeg en feminist kritisere nymaterialismens grundantagelser og potentialer.

Til slut i opgaven perspektiveres der i spændingsfeltet mellem kynisme og optimisme, ved først at kigge på apokalypsen som trope og dernæst se på Ulrich Becks metamorfose.

Dybdeøkologi

I følgende afsnit vil den økologisk filosofiske retning dybdeøkologi blive gennemgået. Heriblandt teoriens normative fundament og ikke mindst teoriens ophavsmand Arne Næss' 8 principper, der fungerer som en slags manifest for dybdeøkologien.

I begyndelsen af 1970'erne blev en ellers relativt ukendt norsk professor i filosofi Arne Næss en indflydelsesrig herre inden for miljøbevægelsen og den akademisk der knytter sig til denne. Næss introducerede begrebet dybdeøkologi i artiklen "The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary" i 1973 (Næss 2005a: 7). Her argumenterede han for, at levende skabninger ikke kunne rangordnes efter nogen bestemt værdi, eksempelvis en højere intelligens eller en "sjæl", som ellers før var blevet brugt til at sætte mennesket over andre væsener. Næss argumenterede for at retten til liv er universel og ikke kvantificerbar. Mennesket har således ikke mere ret til eksistens end noget som helst andet dyr her på jorden. Alt liv på jorden har en værdi i sig selv, som dermed ikke kan måles ud fra, hvorvidt dette liv har nytte eller ej i forhold til mennesket (ibid.). Når ordet dybde bruges, er det for at opstille en modsætning til hvad Næss kaldte overfladisk økologi. Det vil sige en form for reformistisk miljøpolitik, der kun beskæftiger sig med åbenlyse problemer såsom ressourcemangel og forurening. Denne "overflade" politik forsøger at reformere menneskelig aktivitet i forhold til miljøet, uden at kræve systemisk forandring. Dybdeøkologien opstiller omvendt en normativ kritik af menneskelig aktivitet og tilhørende institutioner, og søger "dybe" fundamentale forandringer (Katz, Light og Rothenberg 2000: 9).

Med dybdeøkologien kommer også en fordring om et grønt samfundsfællesskab. Næss inddeler i første omgang sin dybdeøkologi i tre kategorier. Den første beskæftiger sig udelukkende med menneskenes samfund og er af normativ politisk art. Dybdeøkologien fordrer ifølge Næss et decentraliseret grønt samfund, baseret på græsrodsdemokrati, gensidigt socialt ansvar, ikke-vold og fraværet af sociale hierarkier (Næss 2005b: 14). Den anden kategori handler om samspillet mellem samfund og natur. Her menes der eksempelvis økologisk landbrug, stop for hvad han kalder "dyre-fabrikker", altså kødindustrien, fri og lige adgang til naturen for mennesker og en stop for menneskeskabt natur så som monokulturskovbrug (ibid.). Den tredje kategori Næss stiller op kan

umiddelbart virke en smule mere flyvsk og ukonkret i sit væsen end de to første. Alligevel er der her tale om den måske vigtigste del af dybdeøkologien, nemlig vores generelle tilgang til naturen og vores omkringliggende miljø. Denne mere metafysiske kategori går ud på en menneskelig erkendelse af vores tætte relation til naturen, en respekt for naturen og ikke mindst en accept af denne relation som gerne skal være glædelig for os. Vi skal derud hvor den økologiske tanke simpelthen tages for givet og ikke længere er op til diskussion, der skal så at sige opstilles et økologisk dogme (ibid.).

For at skabe dette grønne samfund og opnå den økologiske tanke fremlægger Næss en 8-punktsplan (Næss 2005c: 37f). Disse otte punkter, eller principper om man vil, bliver i bredeste forstand en slags manifest for den dybdeøkologiske bevægelse og Næss holder selv fast i dem gennem årene, med få nuanceringer, alt efter om man eksempelvis befinder sig i et udviklingsland og ikke i den rige del af verden.

1. Det frie og uhæmmede menneskelige såvel som ikke-menneskelige liv har værdi i sig selv og denne værdi er uafhængig af en såkaldt "nytteværdi" for snævre menneskelige behov.
2. Livsformernes mangfoldighed og mængde bidrager til at realisere disse værdier og har også værdi i sig selv.
3. Mennesket har ingen ret til at reducere livsformernes mangfoldighed, med mindre der er tale om at tilfredsstille afgørende vitale behov.
4. Et blomstrende menneskeligt liv og kultur er kompatibelt med en betydelig reduktion af befolkningstallet. Ikke-menneskeligt liv har brug for en sådan reduktion.
5. Nutidens menneskelige indblanding i den ikke-menneskelige verden er overdreven og farlig, og situationen forværres hele tiden.
6. Vores fundamentale økonomiske, teknologiske og ideologiske strukturer må forandres. Der skal grundlæggende ny politik til.
7. Med en ideologisk forandring kommer en værdsættelse af livskvalitet frem for levestandard. Vestlige lande må acceptere et fald i levestandard, så denne standard rent faktisk kan blive universaliserbar.

8. Tilslutter man sig disse punkter, er man forpligtet til at forsøge at implementere disse ændringer, det være sig indirekte eller direkte.

Når Næss taler om "menneskelige og ikke-menneskelige liv" skal vi forstå det i bredest mulige forstand. Det første princip inkluderer altså både individer, arter, populationer, kulturer, men også floder, landskaber og andre økosystemer. Den iboende værdi af liv i sig selv er uafhængig af, hvorvidt noget bevidst væsen interesserer sig for eller værdsætter dette liv (ibid.: 38). Livsformernes mangfoldighed og ikke mindst deres komplekse symbiotiske forhold er afgørende fra et økologisk perspektiv. Såkaldte simple primitive livsformer som planter og bakterier har derfor, set med dybdeøkologiske briller, selvfølgelig også en iboende værdi og kan ikke blot ses som skridt på vejen til et "højere" evolutionært stadie. Når Næss i sit tredje punkt nævner "vitale behov", kunne man umiddelbart ønske en mere konkret definition i stedet for sådan en bred kategori. Formuleringen er dog bevidst, da der ifølge Næss må tages hensyn til forskellige menneskelige kulturer og livsvilkår. Nutidens inuitkulturer kan eksempelvis have et væsentligt behov for at benytte sig af snescootere, men der opfyldes intet vitalt behov, når en turist kører på en sådan (ibid: 39). Når der tales om en betydelig reduktion af befolkningstallet er det selvfølgelig ikke noget Næss forestiller sig skal ske fra den ene dag til den anden. Det vil tage tid og det vil være vanskeligt at gennemføre de strategier der skal til. Ikke desto mindre må klodens ekstremt alvorlige situation erkendes og plantes dybt i vores bevidsthed. Des længere tid vores samfund venter med at handle, des større og mere drastiske bliver de løsninger, der skal til for at redde planeten (ibid.). Når formuleringen "overdreven" bruges i det femte princip, skal det ses i erkendelse af at vi som mennesker selvfølgelig påvirker vores omkringliggende økosystemer, præcis ligesom andre dyrearter. Problemet er altså det overdrevne omfang af menneskets påvirkning (ibid: 40).

Tingene bliver ved punkt nummer seks mere vanskelige for Næss. Når der kræves grundlæggende samfundsændringer er et af de første kritiske spørgsmål ofte, hvad skal der så være i stedet? Næss afviser i første omgang at gå ind på spørgsmålet og argumenterer for at vi fremtiden vil se mange forskellige grønne samfund, der hver især løser samfundsproblemer på forskellige måder, indenfor en grøn og bæredygtig ramme (Næss 2005b: 19). I en senere tekst uddyber Næss dog nogle af disse problematikker:

“Economic growth as conceived and implemented today by the industrial states is incompatible with principles 1-5. There is only a faint resemblance between ideal sustainable forms of economic growth and current policies of the industrial societies. Moreover, “sustainable” still means “sustainable in relation to people”. Present-day ideology tends to value things because they are scarce and because they have a commodity value. There is prestige in vast consumption and waste.” (Næss 2005c: 40).

Selvom han ikke kommer med et klart og tydeligt alternativ, definerer Næss en retning for fremtidens grønne samfund gennem sin kritik af det nuværende. Vi må forstå at kapitalismens produktionsform og kravet om økonomisk vækst må forandres før vi når det dybdeøkologiske grønne samfund. Spørgsmålet er, om det er muligt for vores samfund at bevæge sig hen til en bæredygtig økonomisk vækst indenfor kapitalismens rammer. Her er Næss en smule uklar. På samme måde som økonomien skal ændres, må vores forbrugerbevidsthed og det tankesæt der tillægger ting værdi alt efter hvorvidt det kan handles og sælges også forandres, jævnfør det økologiske tankesæt. En yderligere vigtig pointe i forhold til det sjette princip er behovet for global handling. Økonomiske, teknologiske og ideologiske strukturer skal ikke blot forandres i en enkelt del af verden. Næss erkender, at der her opstår et sammenstød mellem det decentrale grønne græsrodsdemokrati og så behovet for en større global handlingsplan, men argumenterer alligevel for at de to størrelser ikke nødvendigvis udelukker hinanden. Dybdeøkologer bør sætte deres lid til internationale folkelige nongovernmental organisationer, når det handler om den globale kamp (Næss 2005c: 40). Næss har ikke stor tillid til nationalstaterne, særligt kritiserer han tredje verdens landes regeringer for at negligere økologiske problemer.

“Governments in Third World countries are mostly uninterested in deep ecological issues. When the government of industrial societies try to promote ecological measures through Third World governments, practically nothing is accomplished (for example, with problems of desertification). Given this situation, support for global action through nongovernmental international organizations becomes increasingly important. Many of these organizations

are able to act globally “from grass roots to grass roots,” thus avoiding negative governmental interference.” (Næss 2005c: 40)

Det er altså ifølge Næss stadig muligt at bevare det decentrale element og samtidig handle internationalt og globalt. Her rejser sig en række problematikker om industrilandenenes indblanding i tredjeverdenslande og yderligere forholdet mellem decentralt styre og centralisering i samspil med global handling. Disse problematikker vil blive belyst diskuteret senere.

Det syvende punkt er blevet kritiseret for ikke konkret at kvantificere hvad der menes med livskvalitet og levestandard. Levestandarden er måske let nok at forestille sig hvad går ud på. Kødforbruget skal mindskes, turismen, særligt med fly, må reduceres kraftigt, privatbilisme er heller ikke bæredygtigt i et økologisk perspektiv og så videre. Spørgsmålet om at kvantificere begrebet livskvalitet er i sig selv ikke brugbart ifølge Næss. Når kritikere kalder begrebet vagt, er det netop på grund af den ukvantificerbarhed der ligger ligger i termen livskvalitet. Det er ikke muligt at kvantificere livskvalitet i en økologisk ramme og det er heller ikke nødvendigt (Næss 2005c: 41).

Generelt understreger Næss flere gange at disse principper ikke skal ses som de eneste rigtige økologiske principper skrevet i sten. Han velkommer alternativer og gør gang på gang opmærksomhed på vigtigheden af mangfoldighed inden for den økologiske bevægelse (ibid.). Næss anerkender nødvendigheden for fortolkning, særligt i forhold til ottende punkt. Det er ikke hans opgave som filosof at definere hvilken politisk vej der skal prioriteres over en anden, det afgørende er at der handles, der hvor det er muligt. De otte principper skal ses som et forsøg på at formulere hvad det store flertal af miljøaktivister bør kunne samles om, på et rent generelt og abstrakt niveau (Næss 2005c: 66). Dybdeøkologiens otte princippers styrke er altså ikke deres konkrete formulering, men snarere deres evne til at samle et fællesskab af miljøaktivisme til fælles kamp.

Opsummerende kan vi sige, at den dybdeøkologiske filosofi klart og tydeligt afviser et antropocentrisk verdensbillede og stiller i stedet, hvad vi kan kalde, et økocentrisk verdensbillede op (Katz, Light og Rothenberg 2000: 13). Det er altså ikke kun mennesket der ses som værdifuldt,

men selve økosfæren som helhed. Dermed opstår et holistisk syn på, hvad der har værdi, da det ikke er individer, hverken mennesker eller dyr, men i stedet hele systemer, der ses som værdifulde

Økofeminisme

Dybdeøkologien støder ifølge andre økofilosofiske retninger ind i en række problematikker. Noget er denne kritik går på, hvorledes dybdeøkologien håndterer spørgsmål om social forandring og ikke mindst dybdeøkologiens forhold til retfærdighed, klasse, race og køn. I denne forbindelse vil økofeminismen nu blive præsenteret. Udover en teoretisk redegørelse, vil en del af følgende diskutere hvad økofeminismen ser som dybdeøkologiens faldgruber, heriblandt en diskussion af hvorvidt dybdeøkologien formår at holde fast i sit oprindelige normative ståsted eller ej.

Økofeminismen har ligesom dybdeøkologien rødder i 60'erne og 70'ernes politiske landskab og bevægelser. Ofte nævnes konferencen "Women and the Environment", afholdt ved University of California, Berkeley, i 1973, der omhandlede kvinder og miljøets parallelle undertrykkelse, som det officielle startskud (Gaard og Gruen 2003: 276). Økofeministernes problem med dybdeøkologien er særligt, at den ikke i tilstrækkelig grad formår at stille skarpt på uretfærdigheden og det ulige forhold, som findes globalt mellem dem, der forurener og dem der mærker konsekvenserne. Mennesker i den rige del af verden forbruger mange gange så store mængder kød i forhold til mennesker i den fattige verden. Forskellen på udledningen af CO2 er også markant og den globale ophobning af skrald og plastik er endnu engang i høj grad forbundet med industrilandene.

For at forstå den nuværende globale undertrykkelse af miljø og naturs funktion, må vi ifølge økofeminismen gå genealogisk til værks. Man ser eksempelvis adskillelsen mellem kultur og natur som et produkt af oplysningstiden og den dertilhørende videnskabelige revolution anført af eksempelvis Francis Bacon og Rene Descartes (ibid.: 277). Her bliver naturen i stigende grad sammenlignet med en maskine, kroppe uden sind og sjæl, som mennesket gennem fornuft og oplysning kan analysere, eksperimentere med og på den måde forstå. Dermed bliver menneskets dominans overfor naturen ikke set som noget uetisk, men derimod som en retfærdig brug af ressourcer (ibid.: 278). Adskillelsen mellem kultur og natur, eller menneske og natur, fortsætter endda videre gennem romantikken, hvor naturen bliver et helle, et sted mennesket kan flygte ud i for at finde Gud og få fred fra den tiltagende urbanisering. Selvom man i romantikken skildrer naturen på en markant anderledes måde end det blev gjort i oplysningstiden, så er præmissen stadig

den samme. Naturen er til for menneskets skyld, hierarkiet mellem menneske, dyr og planter består (Korsgaard 2008: 236). Udover den antropocentriske menneske/natur dualisme, finder økofeminismen samtidig en androcentrisk dualisme mand/kvinde. Den første adskiller som sagt mennesket fra naturen ved at referere til en udødelig sjæl eller til en iboende rationalitet, den anden adskiller manden fra kvinden gennem såkaldte biologiske fakta, der gør manden overlegen i forhold til kvinden. Disse to fortællinger deler ifølge økofeminismen en fælles "dominanslogik", hvor kvinder associeres med naturen, det moderlige, det følelsesmæssige, imens mænd giver associationer til kulturen, det immaterielle, det rationelle og det abstrakte (Garrard 2004: 23). Heri ligger der altså et fælles grundlag for samarbejde mellem feminister og miljøaktivister. Et eksempel på økofeminismens brug af denne dominanslogik kunne være industriel kødproduktion. Her ses dominanslogikken både i dyrenes liv, arbejderne på gården/slagteriet og i naturen. Gennem en analyse af forbindelserne mellem disse forskellige former for undertrykkelse, argumenterer økofeminismen for en såkaldt kontekstuel moralsk vegetarianisme, som altså tager afsæt i uretfærdigheden og undertrykkelsen inden for den industrielle kødproduktion, men samtidig moralsk kan retfærdiggøre traditionelt kødforbrug hos oprindelige folk (Gaard og Gruen 2003: 287).

Økofeminismen kritiserer yderligere dybdeøkologien for at videreføre en række fortællinger om naturen, der i virkeligheden hviler på konstruktioner skabt gennem magtkampe. "Den frie, vilde natur" der i dybdeøkologien romantiseres, findes i mange tilfælde slet ikke og de steder den gør, eksempelvis i Amerika og Australien, er den et historisk produkt af europæeres etniske udrensninger af oprindelige befolkningsgrupper. De allermest kritiske feministiske stemmer har endda stillet spørgsmålstejn ved, hvorvidt menneskeheden står i vejen for naturen i dybdeøkologien, eller om det ikke snarere er "manden" der romantisere naturen, som menneskeheden står i vejen for (Mellor 1997: 139). Spørgsmålet er yderligere om dybdeøkologernes forestilling om menneskets fremmedgørelse overfor naturen, i virkeligheden er den vestlige, hvide, middelklasse-mands fremmedgørelse overfor naturen (ibid.: 140). I vestlige samfund har maskulinitet været en skjult dimension og en del af definitionen af et menneske, og dette negligerer dybdeøkologien (Mellor 1997: 112). Uanset hvad må man give økofeminismen ret i at dybdeøkologien negligerer undertrykkende sociale relationer, særligt relationen mellem mænd og kvinder. Når Næss taler om at reducere det globale befolkningstal, nævnes kvinder ikke med et eneste ord, selvom man

nærmest kan sige sig selv, at kampen for kvindefrigørelse og rettigheder har en stor indflydelse på netop dette område.

Selve den holistiske tanke i dybdeøkologien og dens universalistiske tilgang er også problematiske for økofeminismen. Der findes ikke noget værdineutralt, universel anvendeligt ståsted, hvorfra vi kan analysere verden, heller ikke miljøproblematikkerne (Palmer 2003: 31). Næss' kritik af tredjeverdenslande og deres regeringer er derfor farlig og kan risikere at føre til en form for neokolonialisme i miljøets navn. Det er forståeligt at det klinger hult når vestlige regeringer forlanger at afrikanere stopper med at fælde skove, grave efter kul eller bore efter olie, når de selv samme vestlige lande huser de virksomheder, der efterspørger disse ressourcer. Det kan godt være at klima- og miljøkrisen er et globalt problem, men den er først og fremmest skabt af industrilandene og deres overdrevne forbrug.

Dybdeøkologien har som beskrevet et grønt samfund som mål, men hvordan sådan et samfund skal opbygges står i en hvis grad hen i det uvisse. Manglen på konkrete politiske tiltag og metoder til at opnå de efterspurgte strukturelle ændringer, gør at dybdeøkologien ifølge nogle økofeminister, er i fare for at blive overtaget eller skubbet ud af kurs, af andre politiske bevægelser, der kun er progressive på overfladen og derfor vil komme til at svigte dybdeøkologiens idealer (Plumwood 2000: 70). Den socialistiske økofeminist Val Plumwood advarer særligt dybdeøkologien imod hvad hun kalder "deep pockets" og penges indflydelse i miljøkampen:

"In the present climate of stingy government, many environmental groups are obliged to find wealthy private donors, a source of funding that is tapped with varying degrees of reluctance but is always a potent threat to their democratic vision and political integrity. Some groups with allegiance to deep ecology have specialized very strongly in courting the "deep pocket," the wealthy individual who can be converted to the ecological cause and whose generosity finances campaigns and protects "special" lands from the much-praised efficiencies of the market." (Plumwood 2000: 75).

Frygten for dette skred kommer særligt fra mere konservative økologiske tænkere som Michael Zimmerman og Gus diZerega der begge argumenterer for at de økologiske bevægelser er nødt til at beskytte den private ejendomsret, ellers er de i fare for at ende i totalitarisme (ibid.: 74). Zimmerman og diZerega argumenterer for, at hvis vi vil redde planeten må miljøbevægelsen og den dertilhørende politik, bygge på såkaldte "oplyste jordejere", der gennem oplysning og rationalitet ved, hvad der er det rigtige at gøre for at hjælpe miljøet og har incitament til at fuldføre dette, fordi de ejer jord. Selvom dette ikke umiddelbart lyder som værende i overensstemmelse med alle dybdeøkologiens otte principper, så frygter Plumwood, at dybdeøkologiens fordring til samling og fællesskab i miljøbevægelsen, kan komme til at invitere en ulv klædt i fåreklæder ind i flokken (ibid.: 77). Problemet er altså, at dybdeøkologien har flyttet sig siden den opstod, men dermed kan man også stille spørgsmålet om, hvorvidt det overhovedet er dybdeøkologien, der er noget i vejen med? Problemet for Plumwood er dog ikke bare det, at dybdeøkologien har flyttet sig og er blevet mere individorienteret og har slækket på ambitionerne om strukturelle samfundsforandringer, ved i stedet at fokusere mere af sin energi på det økologiske dogme og individuelle tankesæt om økologi. Problemet er at dybdeøkologien fra starten har haft dette iboende potentiale, grundet historiske og politiske omstændigheder som teorien ikke har taget højde for (ibid.:77).

Plumwood har endnu en vigtig pointe hvad angår Næss og dybdeøkologien. Som beskrevet fordrer dybdeøkologien en form for økologisk tanke, en erkendelse af at mennesket ikke er adskilt fra naturen, men en del af den. Næss beskriver, hvordan mennesket er blevet fremmedgjort overfor naturen og at den økologiske tanke først kan opstå når mennesket igen kan identificere sig med naturen, når mennesket erkender at dets selv er en del af et større totale. Dette er ifølge dybdeøkologien fundamentet for respekt og forsvar af naturen (ibid.: 61). Dybdeøkologien kommer, på trods af sine økocentriske intentioner, til at fremstå antropocentrisk, når den siger, at mennesket er ligesom naturen og omvendt. Når man baserer sin økologiske tanke på, at naturen ikke er forskelligt fra mennesket og at mennesket kan genkende sig selv i naturen, kommer man implicit til at sætte mennesket i centrum, da det er mennesket som fungerer som udgangspunkt for denne genkendelse (Vetlesen 2015: 119). Dermed mister dybdeøkologien noget af sin ellers erklærede anti-antropocentrisme. I stedet for at finde identifikation og lighed mellem menneske og natur, bør man ifølge økofeminismen fundere båndet mellem menneske og natur på solidaritet, og derfor er

en intersektionel feminisme ifølge Plumwood et brugbart redskab, hvis man som økologisk filosof ikke vil falde ned i den antropocentriske fælde (Katz, Light og Rothenberg 2000: 17). Solidaritet med naturen skal altså for Plumwood være fundamentet for en ny ontologi omkring menneskelig relation med naturen, der kan styrke miljøbevægelsens forbindelser til andre progressive bevægelser og hvor naturen ikke længere behandles som ejendom (Plumwood 2000: 70).

Objekt-orienteret ontologi og økokritik

I dette afsnit vil den tredje teoretiske retning blive præsenteret. Vi skal blandt andet se hvordan økokritikken stiller sig kritisk overfor dybdeøkologien, da der inden for økokritikken og nymaterialismen er enighed om, at man i dybdeøkologien har svigtet ideen om en anti antropocentrisme. Økofeminismen kritiseres også, da man mener at det feministiske ontologiske subjekt, fylder alt for meget i forhold til selve verdenens materialitet.

En nyere retning inden for økologisk filosofi er økokritikken. Dette er efterhånden en bred og mangeartet vifte af retninger og perspektiver. her vil den være repræsenteret af, hvad man kan kalde objekt-orienteret ontologi, nymaterialisme og mørk økologi. Økokritikken har sine rødder i kunst- og kulturkritikken og opstår i erkendelsen af, at mennesket, på trods af årtiers advarsler fra internationale organer og videnskabsfolk, efterhånden er nået så langt ud på katastrofens rand, at det for nogle kan være svært at se hvordan vi overhovedet skal undgå den (Gregersen og Skiveren 2016: 29). En ofte brugt trope inden for økokritikken er derfor apokalypsen og hvor tidligere økologi- og miljøbevægelser er blevet betegnet som "grønne", vælger nogle økokritikere i stedet at kalde sig "mørke" (Flinker 2015: 73).

Økokritikken stiller sig i modsætning til økofeminismen, socialkonstruktivismen og diskursteoretiske retninger, samtidig med at den også retter en skarp kritik af dybdeøkologien. Økofeminismens kontekstualisme og ikke-universalisme beskyldes for at ende i en sandhedsrelativisme, der i sidste instans kan relativere selve klimakrisen (Gregersen og Skiveren 2016: 31). Dybdeøkologien beskyldes på den anden side for at romantisere naturen og ende som antropocentrisk filosofi, på trods af ønsket om det modsatte. Ønsket hos nymaterialismen og økokritikken er at vende tilbage til materialiteten og objekterne frem for altid at stille skarpt på subjektet, som de ovenstående filosofiske retninger beskyldes for. Nymaterialisterne spørger sig selv om det virkelig kan være sandt, at materialiteten altid blot skal være et perifert og passivt fænomen, imens det menneskelige sprog og kultur altid skal komme i første række af analysen (ibid.: 15). Er den forestående klimakrise ikke netop et tydeligt tegn på, at der findes en materialitet derude, som ikke lader sig argumentere væk gennem diskursanalyse og undersøgelse af menneskelige hegemoniske magtstrukturer?

Påstanden lyder, at vil vi nuancere de tidligere økologiske filosofier og samtidig rent faktisk fastholde kritikken af det antropocentriske verdenssyn, må materialiteten gentænkes ind i billedet og dens vigtige rolle må tages alvorligt (ibid.: 16). En væsentlig bidragsyder til nymaterialismen er den amerikanske filosof Graham Harman. Harmans mål er simpelthen et opgør med Immanuel Kants såkaldte kopernikanske vending, hvor man før Kant mente, at det var muligt at opleve ting som de rent faktisk var, blev subjektet efter Kant, ifølge Harman, låst fast uden mulighed for rent faktisk at erkende tingen i sig selv, fordi tingen med Kant kun eksisterer i kraft af den menneskelige bevidsthed (ibid.). Den Kantianske tilgang er altså tydeligt antropocentrisk og denne antropocentrisme er som sagt netop hvad nymaterialisterne ønsker at bryde ud af. Det er ikke sådan, at den objekt-orienterede ontologi skal forstås som simpel realisme, der er mere på spil for Harman end en naiv tro på, at materiale bare sådan kan forstås uden videre. Objekter er ikke bare objekter, de er også mangeartede relationer. Eksempelvis har mennesket en relation til et træ, der åbner en række muligheder. Vi kan fælde træet og bygge et hus eller vi kan sætte os i træets skygge og så videre og så videre. En fugl har endnu andre relationer til træet, regndråberne har en relation, solens stråler, man kan blive ved (ibid.: 17). Denne kæde af mulige relationer mellem objekter er i princippet uendelig, der er millioner af forskellige udslag, alt efter hvilke objekter der møder hinanden og denne kompleksitet gør ifølge Harman, at det bliver praktisk talt umuligt for et objekt at nå og forstå dybden af et andet (ibid.). Derfor objekt-orienteret ontologi og ikke relationsorienteret.

“Hver og en af de ting, vi hvert eneste øjeblik omgiver os med, bærer deres egne dybe, dunkle verdener, der bliver ved med at gemme skjulte sider af sig selv, som ingen relation i sidste ende kan nå.” (Gregersen og Skiveren 2016: 17).

Dette virvar af objekter og den fremmedhed over for verden, man let kommer til at føle hvis man tænker Harmans tanke til ende, fører videre til en anden nymaterialistisk tænker Timothy Morton. Morton er ikke så radikal i sin objekt-ontologi som Harman, og han benytter sig gerne af dekonstruktivistiske og feministiske metoder, alligevel ender Morton med at have mange lighedspunkter med Harman i ontologi. Morton er bannerfører for, hvad der inden for økokritikken kaldes mørk økologi. Han stiller sig kritisk overfor den “grønne” økologi og særligt dybdeøkologien, da han mener, at denne stiller naturen op på en piedestal (Flinker 2015: 73). Hans mål er egentlig

på linje med dybdeøkologerne, hvis vi vil redde planeten har vi brug for en radikal ny økologisk erkendelse, den økologiske tanke. Morton er enig med økofeministerne når de siger at dybdeøkologien favoriserer visse, ofte maskuline, træk ved naturen, såsom solen, bjerget, vildmarken, det sunde og holistiske. Dybdeøkologien har ikke blik for naturens mørke side, naturkatastrofer, sygdomme og grusomhed. Morton mener, at dybdeøkologerne og andre grønne miljøforkæmpere betragter verden gennem et ideologisk filter, uden formåen til at opdage verdens dilemmaer og tvetydigheder. Den økologiske tanke, det dogme, den bevidsthed, som dybdeøkologerne så ivrigt efterspørger, vil først eksistere den dag vi formår at se både det positive, men i ligeså høj grad også det negative (ibid.).

Morton tager et kontroversielt skridt og erklærer naturen for økologiens fjende. Naturen er ifølge den mørke økologi et konstrueret begreb besiddende en række "unaturlige" kvaliteter såsom hierarkier, autonomi, autoritet, renhed og neutralitet (Morton 2015: 15). Kvaliteter der kan pege i alle mulige forskellige retninger, alt efter ideologisk ståsted. Natur bruges som en standard hvorfra afvigelse fra normer måles og vejes, tænk blot på seksualitet og race, hvor afvigere gennem tiden er blevet kaldt unaturlige eller blevet inddelt i et "naturligt" hierarki (Morton 2007: 14). Naturen er siden romantikken blevet brugt både til forsvar for og angreb mod kapitalismen, den er blevet brugt til at inspirere os til omsorg og kærlighed, men også blevet brugt til at retfærdiggøre konkurrence og grusomhed (ibid.: 19). Naturen bliver dermed en tom plads, der let kan tages i brug af en lang række andre koncepter. Naturen har altså siden sin opfindelse altid spillet på flere heste om man vil. Her lyder Morton umiddelbart som alt det nymaterialismen ellers forsøger at gøre op med, laver Morton ikke netop virkeligheden derude om til tekst og menneskelig bevidsthed? Det mener Morton ikke at han gør. Selvom naturen som noget enkelt, uafhængigt og evigtvarende ifølge Morton ikke eksisterer, så er ideen om naturen yderst reel og virkelig, det ideologiindhyllede og vildledende begreb vi kalder for natur er i sig selv et objekt ifølge Morton (ibid.: 20). Hos Morton finder vi objekter overalt, og alle objekter er ligesom hos Harman forbundet i et tæt og indviklet netværk som Morton kalder "the mesh" (Morton 2010: 28). Alle tænkelige former for liv, samt alle universets døde objekter er på kryds og tværs forbundet i dette mesh. Den olie vi nu om dage pumper op af jorden og laver om til brændstof, er skabt på grund af dyreliv for millioner af år siden. Jern i bjergene er et biprodukt af bakteriel stofskifte og menneskets maver indeholder sine egne

bakterier og andre mikroskopiske organismer. Alt i the mesh, levende og dødt, hænger sammen i et ikke-hierarkisk og ikke-harmonisk net uden noget formål overhovedet (Flinker 2015: 73). Det vil også sige, at mennesket, i Mortons mesh, ikke indtager nogen privilegeret position overhovedet.

“Således findes der ikke i the mesh nogen definitiv baggrund eller definitiv forgrund, intet definitivt centrum eller definitiv grænse, som dybdeøkologien hævder, når den taler om et sandt og harmonisk udgangspunkt.” (Flinker 2015: 73)

Her kommer Mortons anti-antropocentrisme til udtryk, men den bliver hverken erstattet af en økocentrisme eller nogen anden form for centrum. The mesh er uendeligt og uoverskueligt, det har ingen slutning og heller ingen begyndelse. Denne radikale erkendelse skaber en fremmedgørende effekt objekterne imellem. Det er på samme måde som hos Harman umuligt for det ene objekt at forstå det andet når alt er forbundet ud i det uendelige. Objekterne føles fremmede for os, men vi er også selv fremmede over for objekterne. Dette forhold kalder Morton for “strange stranger” (Morton 2010: 38).

“This stranger isn't just strange. She, or he, or it-can we tell? how?-is strangely strange. Their strangeness itself is strange. We can never absolutely figure them out. If we could, then all we would have is a ready-made box to put them in, and we would just be looking at the box, not at the strange strangers.” (Morton 2010: 41)

Morton argumenterer for at jo mere vi forsøger at erkende noget eller nogen, des mere mærkelig og fremmed bliver dette. Jo mere vi ved om et objekt, des tydeligere bliver dette objekts uendelige sammensathed med de uendelige andre objekter der findes. Vi starter som fremmede for objektet, men jo længere vi dykker ned i objektets materie, des mere fremmedgjorte bliver vi. Dette er Mortons objekt-orienterede ontologi. En flad ontologi uden hierarkier, hvor intet står over noget andet, og alt er fremmed, fjernt og samtidig tæt på.

Det tydelige eksempel på en sådan strange stranger er den forestående klimakrise. Klimakrisen viser os ifølge Morton, at vores sædvanlige ståsted, eller illusionen om det, er forsvundet. Vi kan ikke

længere stole på de gamle måder vi plejede at tænke og opføre os på, det var trods alt dem, der i første omgang førte os i denne prekære situation. Morton mener at klimakrisen understreger, at vi aldrig har haft noget sandt centrum, hvorfra vi objektivt kunne betragte og erkende verden (Morton 2010: 27). Vi er strange strangers og vi er ikke engang sikre på hvorvidt klimakatastrofen er på vej, eller om vi allerede befinder os midt i den. Dette skaber en atmosfære af panik og handlingslammelse. Dermed er den økologiske krise ikke blot økologisk, vi befinder os også i en "fornuftens krise" (ibid.). Moderne økonomiske strukturer har haft en katastrofal påvirkning på miljøet, og de har haft en lige så katastrofal påvirkning på vores måde at tænke på. Morton mener selvfølgelig ikke at menneskeheden tidligere i historien har tænkt økologisk og rigtigt, den økologiske tanke var ikke tilgængelig for før-moderne mennesker. Selv nu hvor vi står overfor, Morton vil faktisk sige, at vi står midt i, klimakatastrofen, er vi kun begyndt at ane den altomfattende størrelsesorden som den økologiske tanke har. Vi er nødt til at indse, at enhver tænkning, der undgår den økologiske tankes totalitet, er en del af problemet (Morton 2015: 16).

Således har vi nu set på tre forskelligartede retninger inden for den økologiske filosofi. Dybdeøkologien, der ud fra en normativ holistisk naturforståelse, fordrer en radikal ændring i vores måde at tænke økologi på, særligt ved at være kritisk overfor det antropocentriske. Økofeminismen, som holder fast i et normativt ideal om retfærdighed og solidaritet, samtidig med at den kritiserer dybdeøkologien for ikke at tage nok højde for sociale skel mellem køn, etnicitet og klasse. Og til sidst den objekt-orienterede mørke økologi, der søger at genfinde materialiteten i lyset af klimakrisen, samtidig med at den holder fast i dybdeøkologiens drøm en såkaldt økologisk tanke, dog uden at falde i de samme fælder som de beskylder dybdeøkologien for at have gjort. Selvom de to første tilgange er relativt gamle, findes de begge i vidt omfang stadig og kommer til udtryk i både miljøaktivistiske græsrodsorganisationer såvel som i den akademiske verden. Den objekt-orienterede nymaterialistiske retning er derimod et relativt nyt fænomen, som ikke desto mindre ser ud til at få en stadig voksende gruppe tilhængere inden for både filosofien og kunsten. Tidligere tiders miljø- og klimaaktivister og filosoffer, har åbenlyst ikke formået at redde planeten fra de frembrusende klimaforandringer. Miljøbevægelsernes sejre har været lokale og perifære. Den globale CO₂-udledning stiger stadig og menneskenes overforbrug ser stadig ikke ud til at stoppe inden for en overskuelig fremtid. Så måske er det netop nu tid til at stirre ned i det mørke dyb

sammen med Morton, måske er det disse nye tanker der skal lede os frem til “den økologiske tanke” og dertilhørende adfærds- og strukturændring?

Objekter overalt, flad ontologi og manglende kraft

Følgende stykke retter en kritik mod den objekt-orienterede nymaterialisme og den dertilhørende flade ontologi. Først ser vi den slovenske filosof Slavoj Žižek, der blandt andet argumenterer for, at andre kriser skal løses som forudsætning for, at vi bagefter kan løse den store klimakrise. Efterfølgende viser kritisk teoretiker Paul Rekret, hvordan nymaterialismen på grund af sin ikke-hierarkiske ontologi, ikke har mulighed for rent faktisk at skabe politisk forandring, som det jo ellers ville kræve, hvis klimakrisen skal løses. Dernæst ser Sara Ahmed med feministiske briller på nymaterialismen og hun hjælper os med at afkræfte nogle myter, som den objekt-orienterede filosofi ellers har sat op omkring blandt andet feminismen.

Hvorfor har alle tidligere forsøg på at kritisere det vestlige overforbrug og vores systemiske ødelæggelse af planeten slået fejl? Hvorfor har den grønne ideologikritik af den fortsatte uhæmmede vækst ikke fået folk på gaden for at kræve forandring? Måske har nymaterialisterne ret i, at det har været en fejl ikke at inddrage den materielle verden i kritikken. Det er måske sandt nok at hvis vi forsøger at forklare dette paradoks udelukkende ud fra diskursive analyser, vil vi havne i en ikke brugbar forklaring om falsk bevidsthed. Men det virker som om at nymaterialismen og den objekt-orienterede ontologi ikke har øje for, at de såkaldte diskursive grønne bevægelser som kom før dem ikke blot argumenterede ud fra et diskursivt ideologisk ståsted. Hvis nævner manipulerende massemedier og skræmmekampagner fra lobbyindustrien som en faktor, bør det være tydeligt for enhver at her spiller samfundets sociale relationer og magtstrukturer en afgørende rolle, og der er altså ikke blot tale om et objekt med så mange relationer, at det er umuligt for os at forstå det. Eller hvad med det økonomiske pres, frygten for at miste sit arbejde og de materielle begrænsninger som arbejderne lider under og derfor måske er tilbøjelige for at blive ved med at producere og forbruge i vækstens navn? Kan disse størrelser virkelig forklares gennem en flad, ikke-hierarkisk ontologi (Žižek 2015: 181)? Hvis vi går med på den objekt-orienterede ontologis præmis om et hav af objekter, uden noget centrum, uden nogen grænser. Hvorfra argumenterer Harman og Morton da? Har deres beskrivelser af objekternes ontologi så ikke også en skjult side som ingen relation kan nå (Žižek 2015: 191)?

Den objekt-orienterede ontologi, økofeminismen og dybdeøkologien taler alle om, at der må gøres op med den antropocentriske distinktion mellem menneske og natur. Den slovenske filosof Slavoj Žižek beskriver, hvordan dette allerede er sket med klimakatastrofens indtræden på verdensscenen, om vi vil det eller ej. Med de globale klimaforandringer, fremkommer erkendelsen af, at menneskeheden blot er én blandt talrige forskellige dyrearter her på jorden (Žižek 2010: 332). Mennesket er i klimakatastrofens tidsalder ikke længere et subjekt med universalistiske moderne egenskaber, vi er reduceret en dyreart, komplet afhængig af vores naturgivne omgivelser, på lige fod med alle andre dyr. Lektien som den globale opvarmning er i gang med at lære os er, at den frihed menneskeheden har bygget op gennem de sidste par århundreder og efterhånden har taget for givet, først og fremmest var mulig på grund af en stabil natur som baggrund. Det bliver i disse tider tydeligere og tydeligere at vores frihed til at forbruge, rejse og vækste nu må begrænses set i klimakatastrofens lys. Det paradoksale er, at det netop er ophobningen af frihed, eksponentiel vækst og energiforbrug (i den rige del af verden selvfølgelig), der nu er skyld i at selve livets rammevilkår i de næste mange år vil blive destabiliseret (ibid.: 333). Žižek finder her et dialektisk forhold mellem de basale geologiske betingelser for liv på jorden og de socioøkonomiske dynamikker der kendetegner den menneskelige udvikling. De geologiske parametre indeholder en iboende fare for os som menneskehed, påvirkes disse parametre i tilstrækkelig grad kommer katastrofen. Planetens geologi og klima er dog allerede blevet påvirket af menneskenes socioøkonomiske systemer, her den globale kapitalisme. Mellem disse to størrelser finder Žižek to antagonismer. Det han kalder den universelle antagonisme, truslen mod plantens liv, på den ene side og så den partikulære antagonisme, kapitalismens dødvande, på den anden side. Žižeks pointe er, at vi er nødt til at løse den partikulære krise i den kapitalistiske produktionsmåde, før vi kan løse det universelle problem. Den umiddelbart oplagte strategi om at lægge classeskel og politiske forskelle på hylden for at løse den universelle problemstilling først, er farlig og vildledende. Vi må erkende at den store universelle krise indeholder og er bygget op af de mindre partikulære kriser (ibid.: 334). Her er selvfølgelig tale om et socialistisk svar på problemstillingen, men lignende svar kunne komme fra dybdeøkologerne og den grønne økologi, der fremhæver en hel række mindre, partikulære, kriser i vejen før, vi rent faktisk kan løse den egentlig universelle livstruende krise. Sociolog Rasmus Willig og filosof Arne Johan Vetlesen stiller i bogen "Hvad skal vi svare?" skarpt på en række af hvad man kunne kalde partikulære kriser, der skal tackles, før klimaproblematikken for

alvor kan blive løst. En af de ting der nævnes her i bogen er den naive drøm om, at nogen snart og hurtigt udvikler noget ny teknologi, der kan "fixe" klimakrisen. I stedet for rent faktisk at sænke vores forbrug, fortsætter vi som var vi forført af smarte Elon Musk-agtige entreprenører, der lover os ny teknologi der både giver os luksus og rydder op i vores skrald (Vetlesen og Willig 2017: 35f). Her er endnu et problem ved nymaterialismens insisteren på en flad ontologi uden subjekter, hvordan skal vi kunne løse disse kriser uden normative udgangspunkter?

Vi finder yderligere problemstillinger for nymaterialismen da dens ophøjelse af objekter og materialitet risikerer at naturalisere forholdet mellem disse og sociale relationer (Rekret 2016: 13). Ikke mindst gør deres ontologiske lighedstegn mellem den menneskelige tænkning og det materielle objekt, dem ude af stand til for alvor at analysere reelle sociale kampe og antagonismer (Rekret 2018: 2). Kritisk teoretiker Paul Rekret søger at tage materialismen tilbage fra nymaterialisterne og benytter sig blandt andet af Marx:

"Marx implies that the separation of thought and natural substance is, in the last, a function of the capitalist wage relation. Insofar as the wage continues to mediate social existence, so too, it follows, does it continue to mediate our relation to the world. The material is here articulated upon the domain of production and the conflicted terrain of social being. As such, the dualism of mind and world is a dualism inherent to capitalist society" (Rekret 2018: 2)

I et kapitalistisk samfund er vi altså nødt til at analysere på både tænkning og den materielle verden, hvis vi vil gøre os forhåbninger om at forstå sociale konflikter som præger vores samfund, ikke mindst de sociale konflikter der umiskendeligt opstår omkring klimakrisen. Rekret går historisk til værks for at undersøge, gennem arbejdsforhold, forholdet mellem tænkningen og det materielle. Han argumenterer for, at der i det før-borgerlige samfund ikke fandtes nogen egentlig distinktion mellem selve arbejdet og dets naturlige forudsætninger, dets materielle grundlag, en sådan distinktion var ligegyldig for slaveejerens eller den feudale herres eksistens. Først med kapitalismens lønarbejde for vi ifølge Rekret en adskillelse mellem menneske og natur (Rekret 2018: 4) (På mange måder sammenligneligt med hvad vi så i afsnittet om økofeminisme). Med kapitalismen er arbejdet altså ikke længere noget "naturligt", i stedet bliver det medieret gennem lønnen og arbejderen

fremmedgøres i kraft af den nye produktionsmåde. Som vi også har set tidligere, giver adskillelsen mellem menneske og natur, anledning til at opfatte naturen som et forbrugsgode. Rekret argumenterer for, at det er i forholdet mellem tænkningen og naturen vi skal finde videnskabelige svar på hvorfor vi handler som vi gør i vores sociale liv, særligt inden for kapitalismen (ibid.: 6). Selvom nymaterialismen gerne vil fjerne subjektet og sætte objektet frem i lyset i stedet, kan en sådan manøvre ikke bruges til at forklare samfundsforandringer, så som overgangen fra feudalsamfund til kapitalisme, der skal en analyse af sociale og økonomiske relationer til. På samme måde er det ifølge Rekret tvivlsomt hvorvidt en nymaterialistisk objekt-orienteret tilgang overhovedet vil være i stand til at undersøge, hvordan samfundet ændrer sig i takt med klimakrisen på trods af, at det er selve klimakrisen, der er hele nymaterialismens *raison d'être*. Nymaterialismens grundlæggende politiske nyskabelse ligger i dens forsøg på at omformulere, hvad det betyder at være politisk agent samt på hvilket terræn den politiske kamp kan placeres (alle objekter kan være politiske agenter og deres mangeartede relationer åbner for utallige politiske kamppladser). Men når man implicit flytter sig væk fra kapitalismens adskillelse mellem tænkningen og det materielles historiske grundlag, ved i stedet at fremhæve objekters mangeartede og fremmede relationer, risikerer man ifølge Rekret at resultatet på ens analyse af en social politisk kamp, bliver at udfaldet blev som det blev på grund af en frivillig handling, på trods af omkringliggende strukturer og institutioner. Derfor kritiserer Rekret nymaterialismen for blot at foregive at have et materialistisk udgangspunkt (Ibid.: 10).

Endnu en kritik af nymaterialismen finder vi hos Sara Ahmed. Ahmed argumenterer for at nymaterialismen misrepræsenterer feminismen og de konstruktivistiske samfundsvidenskaber i sit forsøg på at legitimere sig selv som videnskabelig retning. Et kendt citat fra den nymaterialistiske kønsforsker Karen Barad i forbindelse med hendes opgør med Judith Butler lyder: "Language matters. Discourse matters. Culture matters. The only thing that does not seem to matter anymore is matter". (Gregersen og Skiveren 2016: 15f). Denne sætning beskriver meget godt den frustration nymaterialisterne lå inde med i forhold til de etablerede humaniora- og samfundsvidenskaber, da bevægelsen stadig var ny. Men fortællingen om det ensidige fokus på sproget er ifølge Ahmed overdreven (Ahmed 2008: 24).

“[...] ‘I don’t think everything is just social’, which has been repeated to me a number of times. The sentence works powerfully. It evokes a position that is not explicitly attributed to somebody as a way of making a counter-claim. In other words, it does not say, ‘X thinks everything is just social and I disagree with X’. Rather, in evoking a position that the speaker does not hold, you evoke ‘somebody’ who does think everything is ‘just social’. Who, one wonders, would ever make such a claim?” (Ahmed 2008: 25)

Ahmed fremhæver blandt andet hvordan feministiske teoretikere har analyseret forholdet mellem køn og biologi, teoretikere såsom Donna Haraway, Evelyn Fox Keller og Emily Martin. Hun mener endvidere, at den nymaterialistiske kritik af feminismen rammer ved siden af målet når den argumenterer for at materie altid reduceres til kultur. Ahmed benægter ikke at kultur, sprog, det symbolske, klasser og ideologi fylder enormt meget i feminismen, men den feministiske teori er også en teori om social reproduktion, så det er klart at disse kategorier er nødt til at fylde, når målet er at analysere hvordan partikulære former over tid bliver til normer (Ahmed 2008: 33). Men det betyder ikke at feministiske eller andre socialkonstruktivistiske og diskursorienterede teoriretninger slet ikke anerkender at den materielle verden eksisterer eller at man ser helt bort fra materielle ting som sådan. Når man undersøger social reproduktion af hierarkier kan feministisk arbejde eksempelvis pege på kompleksiteten i forholdet mellem kulturen og det materielle, men det betyder ikke ifølge Ahmed at man har til hensigt at erstatte den ene kategori med den anden (ibid.). Ahmed ser nymaterialisternes snævre fokus på det materielle som et ønske om at opnå et “rent og teoretisk objekt”, der som en fetish kan blive en ting vi enten kan være for eller imod. Denne form for materie har fare for at blive en konstruktion i sig selv, advarer Ahmed og med det mister nymaterialismen muligheden for rent faktisk at analysere forskellige tings komplekse sammenhænge (ibid.: 35). Nymaterialismens ellers progressive intentioner omkring klimaproblematikkerne, risikerer at ende uden allierede i kampen for en bedre verden.

Generelt kan man sige at den objekt-orienterede nymaterialisme stiller en række interessante problemstillinger op når det kommer til spørgsmål om klima, miljø og økologi. Særligt vil jeg fremhæve Morton, som en interessant tænker på dette område. Opfordringen til at dekonstruere selve naturbegrebet er tankevækkende. Desværre ender han nok også med at stille interessante

spørgsmål, men uden brugbare svar, set i lyset af de ovenstående kritikker. Problemet med den flade ikke-hierarkiske ontologi som der stilles op er, at den ender med ikke at være kampklar i de sociale og økonomiske retfærdighedskampe der skal til for at redde planeten. På den front har dybdeøkologerne, økofeministerne og andre fra de progressive miljøbevægelser mere at byde på, men spørgsmålet er om det er nok. Som beskrevet har miljøbevægelser de sidste halvtreds år forsøgt at råbe op. I en tid, hvor miljøspørgsmålet skal konkurrere med reality-præsidenter, brexit og generel populisme om folkenes opmærksomhed, er det let at blive kyniker og pessimist.

Apokalypse og muligheder

Klimakrisen er et altoverskyggende monster i horisonten, der bare kommer tættere og tættere på. Tanken om apokalypsen synes ikke fjern. Ifølge Greg Garrard er fortællingen om apokalypsen klassisk når det kommer til miljø og økologi (Garrard 2004: 85). Troen om apokalypsen er blevet brugt i talrige fiktive værker lige fra digtsamlinger og romaner til tv-serier og spillefilm. Men den er også tydelig i den måde hvorpå vi tænker den globale opvarmning. Nyhedsmedier kan godt lide at bruge apokalypsebilledet deres dækning af katastrofer, ikke kun fordi det skaber drama for seerne, men ifølge Garrard også fordi vi som seere lettere kan relatere til enkeltstående begivenheder end længerevarende processer (ibid.: 105).

“[The] apocalypse provides an emotionally charged frame of reference within which complex, long-term issues are reduced to monocausal crisis involving conflicts between recognisably opposed groups, such as Greenpeace versus whalers.” (Garrard 2004: 105)

Denne måde at frame miljø- og klimajournalistik risikerer at give folk en forsimplet opfattelse af hvad miljøpolitik er for en størrelse. Apokalyptisk retorik øger yderligere tendensen til reduktionistisk at lede efter syndebukke, der kan tage ansvaret for katastrofen. Garrard understreger at klimakrisen og den globale opvarmning er en meget kompliceret størrelse og at en enkelt syndebuk med al sandsynlighed ikke kan tage hele ansvaret (ibid.: 106f). Så når dybdeøkologien peger mod antropocentrismen, økofeminismen mod den dualistiske dominanslogik og den mørke økologi beskylder romantiseringen af naturen for at være synderen, skal man huske på hvor altoverskyggende stor og kompliceret en størrelse klima- og miljøspørgsmålet er og én enkelt forklaring er sandsynligvis ikke nok. Garrard opfordrer til, at vi distancerer os fra apokalypsetanken. Klimakrisens virkelige politiske udfordring ligger måske i at acceptere at verden ikke kommer til at gå under, at menneskeheden med al sandsynlighed kommer til at overleve, selvom den vestlige civilization ikke gør. Først når vi forestiller os at planeten har en fremtid, er der sandsynlighed for at vi rent faktisk vil tage os af den (ibid.: 107).

I stedet for at bekymre os om alt det forfærdelige der følger med klimakrisen, skulle vi måske, med Ulrich Becks ord, forestille os hvad godt klimakrisen kan føre med sig (Beck 2016: 35)? Kan der med klimaforandringerne være tale om såkaldt katastrofisk emancipation (ibid.)? Beck medgiver at klimaforandringerne og den dertilhørende katastrofe skaber tydelige eksistentielle livsvilkår, med dertilhørende afgørelser der skal træffes. Det er let at flygte ned ad den apokalyptiske vej, men den vej fører ingen steder, Beck opfordrer os til at se ind i fremtiden i stedet. Sammen med klimaforandringerne vil nye samfundsstrukturer og normer vokse frem, der hver især rummer et potentiale for en bedre verden og det er det, der menes med den katastrofiske emancipation (ibid.: 39). Becks afgørende tema i bogen er forandring og forvandling. The metamorphosis of the world. Han i forbindelse med klimakatastrofen nogle af modernitetens største katastrofer såsom Holocaust og Hiroshima, der begge var fulde af grusomhed og rædsel, men efterfølgende førte til afgørende forandringer i retning af internationale menneskerettigheder og humanisme.

“what was utterly unthinkable yesterday is possible and real today” (Beck 2016: 40)

Nye politiske muligheder åbner sig op sammen med klimaforandringerne. Beck mener at den globale klimaforandring og dertilhørende globale risici ydermere vil bidrage til hvad han kalder øget kosmopolitisation. De fælles globale udfordringer, vil gøre nationer indbyrdes afhængige af hjælp fra hinanden, og det samarbejde som vil udvikle sig i denne forbindelse, vil sænke sandsynligheden for krig mellem nationer betydeligt (ibid.: 43). Nationalstaterne er desuden på vej til at miste deres rolle som eneste indehaver af lovgivningsarbejde. Det er i de store kosmopolitiske byer at klimaforandringerne virkelig mærkes og det er her græsrodderne og den politiske vilje findes, Beck forudser at verdens store byer bliver fremtidens beslutningstagere når det angår globale problemstillinger (ibid.: 45). Denne mere positive og måske endda opløftende tilgang til klimakrisen, er selvfølgelig lidt for god til at være helt sikker. Beck erkender at han ikke kan spå ind i fremtiden og at katastrofen sagtens kan få langt grusommere konsekvenser end han forudser her, ikke desto mindre minder Beck os om at selv katastrofen er en metamorfose i sig selv, det er op til os at bestemme hvordan samfundet skal se ud efter katastrofen (ibid.: 47). Hver forvandling er en mulighed for noget bedre, og den tanke er i det mindste inspirerende og bør tænde et vist håb, selv i de mørkeste kynikere

Konklusion

Vi har nu set på og undersøgt en række forskelligartede økologiske tilgange til filosofi og samfund. Først dybdeøkologien, som havde sin begyndelse i 70'erne og har udviklet sig til en indflydelsesrig strømning inden for miljøbevægelserne rundt omkring i verden. Dybdeøkologiens normative fordring om grundlæggende samfundsforandringer og forsøg på at skabe ny økologisk erkendelse, gennem en økologisk tanke må siges at være beundringsværdige, men teoriens grundantagelser har også stødt på problemer. Økofeminismen har vist os hvordan den antropocentriske verdensanskuelse, ligesom den androcentriske, styres gennem en dominanslogik og vi har set hvorledes dybdeøkologiens fokus på menneskeheden som helhed er problematisk når sociale forandringer skal gennemføres, da kategorier som klasse, køn og race i høj grad spiller en rolle, også når det gælder klima- og miljøpolitik. Den tredje økofilosofiske retning denne opgave har undersøgt var økokritikken. En strømning der viste sig at være mangeartet, men med det fælles grundlag at man arbejdede med en flad, ikke-hierarkisk objekt-orienteret ontologi. Særligt den mørke økologi blev der sat fokus på og det blev vist, hvorledes en dekonstruktion af det romantiske naturbegreb måske kan åbne op for muligheder for ægte økologisk erkendelse i stil med, hvad dybdeøkologien efterspurgte. Den objekt-orienterede ontologi viste sig dog at indeholde mange faldgruber, og gennem en socialistisk, en kritisk teoretisk og en feministisk kritik, er det blevet klargjort, at den objekt-orienterede ontologi, er en teori med væsentlige mangler, når det kommer til social, institutionel og økonomisk forandring. Til slut er tanker om klimakrisens forhold til apokalyptetropen blevet diskuteret, og Ulrich Beck har hjulpet os til at se muligheder for progressive samfundsmetamorfoser i lyset af klimakrisen.

Overordnet set vurderes det ikke at nymaterialismen rent faktisk kommer til at kunne bidrage til brugbare tanker i klimakampen. Den flade ontologi forhindrer teoriretningen i at blive egentlig normativ og selvom ønsket om en ny økologisk bevidsthed er til stede i teorien, vurderes nymaterialismen ikke til at kunne danne grundlag for en ny folkelig klimabevidsthed.

Litteratur:

- Ahmed, Sara 2008: Open Forum Imaginary Prohibitions Some Preliminary Remarks on the Founding Gestures of the 'New Materialism', *European Journal of Women's Studies*, London
- Beck, Ulrich 2016: *The Metamorphosis of the World*, Polity Press, Cambridge
- Flinker, Jens 2015: *Økolitteratur og økokritik I en apokalyptisk verden*, Spring
- Gaard og Gruen, Lori 2003: *Ecofeminism: Toward Global Justice and Planetary Health*, i Light og Rolston III, Holmes: *Environmental Ethics*, Blackwell Publishers, Oxford
- Garrard, Greg 2004: *Ecocriticism*, Routledge, Abingdon
- Gregersen og Skiveren, Tobias 2016: *Den materielle drejning*, University of Southern Denmark
- Katz, Light og Rothenberg, David 2000: *Beneath the Surface – Critical Essays in the Philosophy of Deep Ecology*, Crane Composition, Sabon
- Korsgaard, Ove 2008: *Pædagogisk filosofi: Gymnastik og romantik*, i Høiris og Ledet, Thomas: *Romatikkens verden - Natur, menneske, samfund, kunst og kultur*, Aarhus Universitetsforlag, Århus N
- Mellor, Mary 1997: *Ecology & Feminism*, Polity Press, Cambridge
- Morton, Timothy 2007: *Ecology Without Nature – Rethinking Environmental Aesthetics*, Harvard University Press, Cambridge
- Morton, Timothy 2010: *The Ecological Thought*, Harvard University Press, Cambridge
- Morton, Timothy 2015: *Kritisk tænkning: Introduktion til den økologiske tanke*, Spring
- Næss, Arne 2005a: *The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement: A Summary*, i Glasser og Drengson, Alan: *The Selected Works of Arne Naess – Deep Ecology of Wisdom*, 2. Udgave, Springer, Doordrecht
- Næss, Arne 2005b: *The Basics of Deep Ecology*, i Glasser og Drengson, Alan: *The Selected Works of Arne Naess – Deep Ecology of Wisdom*, 2. Udgave, Springer, Doordrecht

Næss, Arne 2005c: The Deep Ecology Movement: Some Philosophical Aspects, i Glasser og Drengson, Alan: The Selected Works of Arne Naess – Deep Ecology of Wisdom, 2. Udgave, Springer, Doordrecht

Palmer, Clare 2003: An Overview of Environmental Ethics, i Light og Rolston III, Holmes: Environmental Ethics, Blackwell Publishers, Oxford

Plumwood, Val 2000: Deep Ecology, Deep Pockets, and Deep Problems: A Feminist Ecosocialist Analysis, i Katz, Light og Rothenberg, David: Beneath the Surface – Critical Essays in the Philosophy of Deep Ecology, Crane Composition, Sabon

Rekret, Paul 2016: A Critique of New Materialism: Ethics and Ontology, Macmillan Publishers

Rekret, Paul 2018: Forthcoming in Theory, Culture & Society: The Head, The Hand, and Matter: New Materialisms and the Scale of Politics

Vetlesen, Arne Johan 2015: The Denial of Nature – Environmental Philosophy in the Era of Global Capitalism, Routledge, Abingdon

Vetlesen og Willig, Rasmus 2017: Hvad skal vi svare?, Hans Reitzels Forlag,

Zizek, Slavoj 2010: Living in the End Times, Verso, London

Zizek, Slavoj 2015: Afterwords: Objects, Objects Everywhere, i Hamza og Ruda, Frank: Slavoj Zizek and Dialectical Materialism, Palgrave

Internetkilde 1: <https://climate.nasa.gov/> "Carbon dioxide levels in the air" - set 31.5.18

Internetkilde 2: <http://www.worldwatch.org/global-meat-production-and-consumption-continue-rise-1> - set 31.5.18

Internetkilde 3: <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/02/global-warming-worsened-syria-drought-study> - set 31.5.18

Internetkilde 4: https://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_the_Maldives - set 31.5.18

Internetkilde 5: <https://politiken.dk/forbrugogliv/forbrug/art6157309/Coop-s%C3%A6lger-markant-flere-%C3%B8koverer-efter-udsk%C3%A6ldt-kampagne> - set 31.5.18